

**ФРАНЦУЗСКАЯ ЛИТЕРАТУРА:
ЯЗЫК, ЖАНР, СТИЛЬ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ**

В.Ю. Бароўка

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава
e-mail: dvkessibar@mail.ru

УДК 82.0:[821.131.1.1-09. 092:821.161.3]«20»

**МАСТАЦКАЯ РЭЦЭПЦЫЯ ТВОРЧАСЦІ
Ж.К. ГЮІСМАНСА М. УЭЛЬБЕКАМ І Л. РУБЛЕЎСКАЙ
ЯК СРОДАК ЭСТЭТЫЧНАЙ ІДЭНТЫФІКАЦЫІ АЎТАРАЎ**

Ключавыя словы: *раман, проза, мастацкая рэцэпцыя, праблематыка, сюжэт, творчая індывідуальнасць.*

В артыкуле разглядаюцца асаблівасці мастацкай рэцэпцыі творчасці Ж.К. Гюісманса М. Уэльбекам і Л. Рублеўскай. Адзначаецца ініцыятыўны і крэатыўны характар мастацкай рэцэпцыі. Сцвярджаецца, што ў рамане Уэльбека інтэрпрэтацыя галоўным героем творчасці Гюісманса складае канцэптуальныя моманты сюжэта твора, падкрэслівае маральныя імператывы сучаснікаў пісьменніка, а ў рамане Рублеўскай праблематыка і матывы “Наадварот” Гюісманса выступаюць дыялагічнымі адпраўнымі кропкамі для стварэння новай мастацкай формы.

V.Yu. Barouka

Vitebsk State University named after P.M. Masherov

**ARTISTIC RECEPTION OF HUYSMANS CREATIVITY
BY M. WELBECK AND L. RUBLEUSKAYA AS A MEANS
OF THE AESTHETIC IDENTIFICATION OF THE AUTHORS**

Key words: *novel, prose, art reception, problem, plot, creative individuality.*

The article discusses the features of the artistic reception by M. Welbek and L. Rubleuskaya of Huysmans. The initiative and creative nature of the artistic interpretation of the author is noted. It is argued that in the novel of Welbeck, the interpretation of Huysmans's main character constitutes conceptual moments of the plot, emphasizes the moral imperatives of the contemporaries of the author, and in the novel of Rubleuskaya “On the contrary” Huysmans act as dialogic starting points for creating a new artistic form.

Літаратурны працэс дыялагічны ў сваёй аснове, бо пісьменнікі заўсёды свядома ці падсвядома залежаць ад вопыту літаратурных сучаснікаў і папярэднікаў. Мастацкая спадчына Ж.К. Гюісманса выклікае цікавасць аўтараў пачатку XXI стагоддзя, французскіх і іншамоўных. Паказальная ў гэтым плане рэцэпцыя творчасці французскага пісьменніка ў раманах “Пакорлінасць” яго суайчынніка М. Уэльбека і “Дагератып” беларускай аўтаркі Л. Рублеўскай. Падставай для асэнсавання мастацкай рэцэпцыі твораў Ж.К. Гюісманса менавіта гэтымі пісьменнікамі сталі наступныя акалічнасці: па-першае, абодва прэзідэнты пачаў ўвагі надаюць выяўленню духоўнага свету сваіх сучаснікаў, па-другое, абнаўляюць паэтыку твораў за кошт гульнёнасці, па-трэцяе, апублікавалі творы прыкладна ў адзін час.

Раман “Пакорлінасць” быў надрукаваны ў 2015 годзе. Яго жанр М. Уэльбек вызначыў як палітычную фантастыку, бо там пададзены верагодны варыянт развіцця французскага грамадства: падзеі адбываюцца ў 2022 годзе, падчас і адразу пасля чарговых прэзідэнцкіх выбараў, на якіх перамагае Мусульманскае брацтва на чале з Махамедам Бен Абесам. Галоўны герой твора – прафесар-літаратуразнаўца Франсуа, прадмет навуковай цікавасці якога – творчасць Ж.К. Гюісманса. У якасці эпіграфа Уэльбек узяў эпізод з рамана Гюісманса “На шляху”. Ён выконвае сюжэтаўтваральную ролю, пазначае светаадчуванне галоўнага героя і фінал яго духоўных пошукаў. Франсуа невыпадкова з часоў юнацтва абраў Гюісманса “спадарожнікам і верным сябрам” [1, 11], сем гадоў працаваў над дысертацыяй “Жарыс-Карл Гюісманс, або Выхад з тупіка”, выдаў кнігу “Галавакружэнне ад неалагізмаў”, працаваў над перавыданнем твораў пісьменніка, бо спрабаваў думаць. Для яго Гюісманс – “адзіны ў сваім родзе хрысціянскі натураліст” [1, 35], што паказваў жыццё без штучных упрыгожанняў; чалавек з адмысловым пачуццём гумару, паколькі запрашаў найперш пасмяяцца з сябе; меў уласныя перакананні, якія не баяўся адстойваць. Літаратура, у разуменні Франсуа, – важны сродак камунікацыі, але, на жаль, яна асуджана на знікненне, паколькі сучасны чалавек лянуецца разважаць. Моманты свайго жыцця галоўны герой рамана Уэльбека супастаўляе з эпізодамі пэўных твораў Гюісманса і такім чынам яскрава дэманструе накіраванасць роздумаў пра асновы чалавечага быцця: ад філасофскіх да ўтылітарна-бытавых. Так, пасля любоўнай уцехі з Мірыям Франсуа прыходзіць да высновы, што гэта быў пік яго любоўных падзвігаў, пік шчасця. Ва ўнісон гучаць прыгаданыя радкі з артыкула Мапа-сана пра раман “Наадварот” Гюісманса: “Шчаслівы той, хто задаволены жыццём, хто задаволены і радуецца” [1, 43]. Для Франсуа “Наадварот” – раман-шэдэўр, якога аўтар не пераўзыйшоў у наступных творах і якім прымусяў чытачоў цікавіцца сваімі наступнымі раманамі. У прыватнасці, раман, “Ля прыстані”, пасля “Наадварот” варта ўспрымаць як “жаданне расказаць у падманваючай надзеі кнізе гісторыю падманутых надзей” [1, 55]. Знаходжанне ў сям’і знаёмых падштурхнула перачытаць “Сямейны агмень” дзеля супастаўлення ўяўленняў Франсуа пра сямейнае жыццё і сямейныя каштоўнасці з

ацэнкамі Гюісманса. Героі Гюісманса мелі складаныя ўзаемадачыненні з рэлігіяй, у ёй яны шукалі духоўную падтрымку. Дарэчы, сам Гюісманс у 44 гады прыйшоў да хрысціянскай веры, у тым жа ўзросце абставіны прымусілі даследчыка яго творчасці з XXI стагоддзя выключна па разліку схіліцца да мусульманскага веравызнання. У фінале твора герой-навукоўца падсумоўвае, што скончыліся яго доўгія адносіны з Гюісмансам, бо зніклі нават намёкі на жаданне нешта шукаць у жыцці, што ён павінен абраць у якасці ахоўнага крэда пакорлівасць.

М. Уэльбек у гэтым сатырычным па стылі рамане паглыбляў свае папярэднія высновы адносна перспектывы развіцця французскага і, шырэй, заходнееўрапейскага грамадства. Яго герой пакутуе ад суму, індывідуальна ставіцца да сям'і як грамадскага інстытута. Франсуа палітычна пасіўны і такімі ж лічыць іншых французаў, яго шчыра здзіўляе патрымка некаторымі суайчыннікамі мерапрыемстваў Нацыянальнага фронту: “Думка пра тое, што палітычная гісторыя можа іграць нейкую ролю ў маім асабістым жыцці, па-ранейшаму прыводзіла мяне ў замяшанне і ўнушала нават пэўную грэблівасць” [1, 135]. Грамадства з яго ліберальнымі каштоўнасцямі нарадзіла аб'якаваць у людзей і, па версіі раманиста, прадэманстравала сваю няжыццядзейнасць, калі расчараваныя ў ім людзі пагадзіліся з абраннем прэзідэнта-мусульманіна, які, у адрозненне ад палітычных канкурэнтаў, зразумеў, што асноўнай стаўкай для перамогі на выбарах павінна быць не эканоміка, а іншыя маральныя каштоўнасці. Як і ў сваіх ранейшых творах, у “Пакорлівасці” Уэльбек прапануе несучасны прагноз накіраваны на духоўныя перспектывы сучаснікаў. Калі героі Гюісманса знаходзіліся ў стане духоўнага пошуку або маральнай апазіцыі грамадству, то Франсуа, што прэтэндуе на прыналежнасць да інтэлектуальнай эліты, – звычайны сузіральнік, які бязмэтна плыве на хвалях абставінаў у стане максімальнай аб'якаваці.

Жанр свайго твора “Дагератып”, што быў надрукаваны ў 2014 годзе, Л. Рублеўская вызначыла як “дэкадансны раман”. Такі жанр нарадзіўся ў канцы XIX стагоддзя і занатаваў пераходны стан развіцця еўрапейскага прыгожага пісьменства. Кампазіцыйна класічны дэкадансны раман быў угрунтаваны на антытэзах жыцця і смерці, Бога і д'ябла, прыгажосці і пачварнасці, прыроды і цывілізацыі, маральнасці і іммаральнасці. Яго канцэптуальнымі ідэямі сталі: вычарпанасць часу, бесперспектыўнасць чалавечага жыцця, заняпад грамадства. Галоўны герой дэкаданснага рамана ігнараваў грамадства ці не прымаўся грамадствам па маральных прычынах. Назва рамана Рублеўскай полісемантычная, адна з яе сэнсавых граней указвае на адметнае засваенне пісьменніцай жанравай прататыпнай асновы: дагератып – элемент побыту XIX стагоддзя: правобраз фотаздымка, сярэбранае пласціна з цёмнай выявай нейкага адлюстравання. Назва рамана, такім чынам, іншасказальна акцэнтуюе менавіта аддаленае падабенства твора да дэкаданснага рамана.

У “Дагератыпе” у гульнівай форме пераасэнсоўваюцца канцэптуальныя матывы рамана “Наадварот” (1884) Ж.К. Гюісманса, названага О. Уайльдам “каранам дэкадансу”. Тэма духоўнага выраджэння асобы сэнсава значная ў “Наадварот”. Галоўны герой рамана Гюісманса – апошні прадстаўнік арыстакратычнага роду, хваравіты чалавек з вытанчаным густам, эстэт Дзэ Эсэнт. Дзэ Эсэнту ўсё навокал здаецца вульгарным, але ён спрабуе знайсці раўнавагу паміж знешнім светам і высокімі запатрабаваннямі сваёй душы, любіць адзіноту і кветкі. Кветкі для яго – сімвалічнае абазначэнне грамадскіх пластоў, яго загарадны дом багаты на пакаёвыя расліны, што звычайнаму чалавеку падаюцца пачварнымі. Дзэ Эсэнт ставіў штучнае вышэй за натуральнае, прытрымліваўся меркавання, што чалавек ніколі не можа быць шчаслівым. Арыстакрат прыўносіў крэатыўную сілу цывілізацыі, прырода ж, па яго перакананнях, дае толькі зыходны матэрыял чалавеку для дзейнасці. Яго ўлюбёная пара дня – ноч, бо яна давала збавенне ад маральных пакут. Л. Рублеўская ў “Дагератып” таксама ўводзіць дыскусію пра прыроду і цывілізацыю, пра суадносіны чалавека і жывёлы. Для фатографа Ніхеля няма розніцы паміж жывёлай і чалавекам, свет ён трактуе як неперараўны працэс стрававання ўсіх і ўсімі; малады этнограф Масевіч лічыць свет цывілізацыі больш разумным і гуманым за свет прыроды, а аўтарытэтны спецыяліст у галіне біялогіі граф Каганецкі адмаўляецца ад антытэзы “цывілізацыя – прырода”, хоць абараняе прыроду: “Звяры мудрэй за чалавека, бо толькі двухногія могуць так бязлітасна знішчаць адзін аднаго, быццам іх мэта – звесці ўласны род” [2, 41]. Як і Дзэ Эсэнт, Шымон Каганецкі – арыстакрат, апошні ў сваім родзе, ён таксама хворы і па гэтай прычыне не сумняваецца ў бессэнсоўнасці сваёй будучыні. Ноч і адзіноцтва былі для яго збавеннем ад пакут, як для героя Гюісманса. Аднак Каганецкага, у адрозненне ад Дзэ Эсэнта, духоўна ўваскрасіла каханне да імпазантнай шляхціцкі Багуславы, якая таксама лічыла сябе асуджанай лёсам. Тэма фізічнага выраджэння, заняпаду нораваў карэлье ў “Дагератыпе” з тэмай адраджэння, духоўнага і нацыянальнага, а таксама з усведамленнем складанасці гэтага працэсу.

Дзэ Эсэнт у Гюісманса спачувае бедным, але сам ён сацыяльна індывідуальны, героі рамана Рублеўскай – людзі па-рознаму дзейсныя: Багуслава і Ніхель – “інквізітары рэвалюцыі”, змагары за сацыяльную роўнасць і свабоду; граф Каганецкі апраўдвае няроўнасць законам прыроды, скептычна адносіцца да асоб, што спрабуюць “чалавецтва перавыхаваць, перарабіць на свой густ і, зразумела, ашчаслівіць” [2, 42], бо “любая высакародная справа прыцягвае зашмат паразітаў, якія высмакчуць урэшце яе сутнасць” [2, 42]. Каганецкі пазіцыянуе асабістую адказнасць чалавека перад грамадствам. Этнограф Давыд Масевіч ухваляе клопат пра чалавека і навуковую актыўнасць. Распаўсюджаныя матывы рамана Гюісманса выступаюць маркёрамі кардынальнага эстэтычнага пераасэнсавання канцэптуальных устаноў і мастацкага вопыту французскага пісьменніка,

прадвызначаюць развіццё сюжэта ў “Дагератыпе”, акцэнтуюць творчы падыход беларускай пісьменніцы да стварэння новай мастацкай рэальнасці.

М. Бахцін слухна заўважаў: “Сэнсавыя з’явы могуць існаваць у латэнтным выглядзе, патэнцыйна, і раскрывацца толькі ў спрыяльных для гэтага раскрыцця сэнсавых культурных кантэкстах наступных эпох” [3, 504]. Сучасная генерацыя літаратараў, што таксама, як і Гюісманс, апынулася ў сітуацыі аксіялагічнага сумежжа, знаходзіць новыя сэнсавыя грані ў мастацкай спадчыне Ж.К. Гюісманса. Рэцэпцыя яго твораў М. Уэльбекам і Л. Рублеўскай ініцыятыўна-творчая. Так, Уэльбек працэс асэнсавання героям-навукоўцам творчасці Гюісманса абраў для характарыстыкі духоўнага стану сучаснікаў і ў чарговы раз артыкуляваў думку пра рэдукцыю іх энергіі і маралі, пра асуджанасць чалавека-гледача, чалавека-спажыўца. Рублеўская праз згадванне паасобных матываў рамана “Наадварот” фактычна стварыла антыпод дэкаданснага рамана, чым пацвердзіла сваё пас-таяннае імкненне ўлічваць вопыт літаратурных папярэднікаў дзеля абнаўлення паэтыкі твораў.

Літаратура

1. Уэльбек, М. Покорность: роман / М. Уэльбек. – М. : АСТ; CORPUS, 2016. – 352 с.
2. Рублеўская, Л. Дагератып: дэкадансны раман / Л. Рублеўская // Дзеяслоў. – 2014. – № 3 (70). – С. 14–71.
3. Бахтин, М. М. Литературно-критические статьи / М. М. Бахтин. – М. : Худ. лит., 1986. – 543 с.

А.А. Гладкова

Витебский государственный университет имени П.М. Машерова
e-mail: anngrin@mail.ru

УДК 821.133.1(=133.1)-31:316.356.2”19”

СЕМЕЙНАЯ ТЕМА В РОМАНАХ Ф. МОРИАКА И Э. БАЗЕНА

Ключевые слова: *семейная хроника, тема семьи, психология семейных отношений, конфликт отцов и детей, символ.*

В статье на материале художественных произведений Ф. Мориака и Э. Базена выявлены особенности раскрытия семейной проблематики, установлены общие и специфические для творчества каждого из авторов приёмы создания художественных образов. Основное внимание обращено на характер семейного конфликта в романе Ф. Мориака «Клубок змей» и скрытый конфликт «отцов и детей» в романе Э. Базена «Змея в кулаке».